

ספר חדש משמרת חדשה

העוקב אחר המתרחש בתחומי הסיפורת הישראלית החדשה, יגלה לשמחתו כי הולכת ומתהווה לנגד עינינו משמרת ספרותית חדשה, בעלת נפח ומשמעות, הנבדלת במאפייניה הבולטים מקודמתה (היא המשמרת שעליה נמנים ספרים כדוגמת דוד שחר, א"ב יהושע, עמוס עוז, עמליה כהנא-כרמון, אהרן אפלפלד, יצחק אורפז, יורם קניוק ואחרים; זו שמרדה בשעתה בסופרי "דור הפלמ"ח ובריאלים החברתי שלהם). המשמרת החדשה אף נבדלת מקברצת המספרים ה"לוקאליים" (נסים אלוני, יהושע קנז, רות אלמוג, חיים באר, מאיר שלו), שעברה כחוט השני בין הדורות, ללא מרד גלוי לעין. קשה עדיין לאפיין את המשמרת החדשה והמתהווה הזו, שבין סופריה יואב הופמן הוא הבוגר והבשל ביותר והיהודית קציר היא, כמדומה הצעירה ביותר. עם זאת, מסתמנים ביצירתם של בני המשמרת הזו סממנים משותפים לא מעטים. כל בני האוונגרד החדש (יואל הופמן, דוד גרוסקין, סביון ליברכט, אורלי קסטל-בלום, יהודית קציר ועוד) כותבים כתיבה, שהיא לכאורה פתוחה ונון-שלאנטית יותר מזו של קודמיהם. בני דורו של א"ב יהושע עדיין עמדו ברובם בסימן ההשראה העגנונית, שחייבה את הסופר לכתיבה אחראית ומהודקת, שבה יש לכל אות ואות כוונה ומשמעות. הנוסח החדש יותר בסיפורת הישראלית הוא פרי-עטו של סופר, שאינו שובר את קולמוסו כדי לרבוך כל מלה ומלה וכדי להעמיק את קשת ההשתמעויות עד גבול היכולת. על כל פנים, סימני הקצו והקצו אינם ניכרים בתוצר המוגמר. נותר בכתיבה מרווח גם למקרי, לפרום ולמפורר, לחסר המשמעות ולחסר הסמליות, לאוטוביוגרפי ולאידיוסינקרטי. נראה, שסוף-סוף יכול מנחם פרי לברך על המוגמר ולקצור את פירות המרד נגד האלגורי ובזכות הקונקרטי, שאת גדלו הניף עם ייסוד 'סימן קריאה' ל בני כשנות דור.

כותבי הפרחה הצעירים, ויהודית קציר בתוכם, מרחיבים את הקשת התימטית והטיפולוגית של הספרות העברית במגוון חדש ורענן של נושאים ודמויות, ואף יודעים לחקות סגנונות שונים, ולהעלות חיוך על שפתי הקורא, גם כשהם מספרים על עניינים טראגיים כמלחמה ושואה, עקירה מן הבית ומחיק המשפחה

ושאר חוויות טראומטיות, אישיות וקולקטיביות. זאת הם עושים בעיקר באמצעות הפרספקטיבה הכפולה, הנוצרת אצלם באמצעות נקודת התצפית הילדית או הילדותית-כביכול או התמימה-כביכול, שהיא אחת הטכניקות המרכזיות ביצירתם. מן הבחינה הזו, הללו ממשיכים בטבעיות ובמימונות את דרכיהם של א"ב יהושע ושל יעקב שבתאי (במיוחד בסיפורי 'הרוד פרוץ ממריא'), אך בלא האלגוריסם החברתי-פוליטי של הראשון ובלא הגוון המיתולוגי, המרחף מעל הפרטים הטריטוריאליים אצל האחרון.

'סוגרים את הים' של יהודית קציר מצטרף לכמה ספרים בספרותנו, המכילים רביעייה של נובלות (כגון 'מומנט מוזיקלי' של קנז). ארבע הנובלות עומדות בקשרי זיקה מורכבים וקונטרפונקטליים, ובהצטרפן הן יוצרות, תמונה רחבה, פוליפונית ופוליכרומית, תמימה להלכה ופסבדו-נאיבית למעשה. כך, למשל, בתיאור ניסיונם הנובי-הנאיבי של הילדים בני-הדודים בסיפור 'שלאף שטונדה', ניסיון 'נייר לאקמוס' שרק ילד מסוגל להגותו, המאפשר סלקציה של בין-רגע בין ניצולי שואה לבין שאינם ניצולי שואה. התיאור גורם לקורא לפרץ בצחוק, למרות ההשתמעויות הנוראות שלו. הוא עשוי להעלות על הדעת את תיאורה הפסבדו-נאיבי של הילדה אלנה מאחד משיריו של מאיר ויזלטיר, המקשקשת בעיפרון על תמונות קרובה שניספו בשואה, בהיעדר הוריה מן הבית, או את דרכו של הילד 'קצקן' (מן הספר 'סיפור יוסף' של הופמן) בקליטת השואה וחוקמה על קרוביו ועליו. עירוב של טראגיקה ושל הומור, של אימה ושל תמימות, הוא שנותן לסיפורים הללו את חנינם המיוחד.

בסיפור זה, כמו בסיפוריו האחרים של הקובץ, משתלבות דמויות ואשליות בתוך רצף האירועים דמויי-המציאות, ונושאים בחובם מסר 'אָרס פואטי' לגבי מהות הכתיבה. סיפורו של מישה, הנהג של המשרד, שעליו חזר כל השנים, בדבר נגינתו לפני מלך יוגוסלביה, מתברר כסיפור בדוי. אך גם לשקר הרב-שנתי הזה יש הנמקה משלו:

מישה האחר, שאכן הפליא בנגינתו את אוזני שומעיו ואת המלך בכללם, נספה בשואה, הוא מכל משפחתו, ורעהו שנותר בחיים מנציח אותו ואת נגינתו הוירטואוזית באמצעות הבריה, ממש כשם שהספרות גואלת דברים אמיתיים והיפותטיים מן השכחה ומנציחה אותם על דפי הספר. ובקורא גואה מין תערוכת מוזרה של סיפוק ושל חלחלה למשמע הפרטים: דווקא הילד הבלתי-רצוי, שאביו ביקש להיפטר ממנו כעודו עובר בבטן אמו, הוא שנותר יחידי מכל משפחתו. אחת הויריאציות של "אגדת האמן", לימדנו ארנסט קריס בספרו החשוב "אגדה, מיתוס ומאגיה בדמותו של האמן", היא זו של ילד שאמו או אביו זנחהו, וחרף הטישה, ואולי דווקא בגללה, הוא הפך לאמן, המסוגל להקנות לדברים חיי נצח ולהציל את הזמן החולף מאבדן ומשכחה. הביוגרפי, המיתי והברוי הופכים כאן, כמדומה, למקשה אחת.

דומה שגם בסיפור 'הנעליים של פליני' משמשים יסודות אוטוביו-גרפיים ביסודות בדויים ומוגזמים (לכיוון של הנמכה ואירוניזציה), בעירוב המעורר הנאה ומחשבה. הסיפור עוקב אחר הרהוריה ואירועי חייה של נערה תמימה, שעולמה צר כעולם נמלה, מלצירת כמלון. ההופכת לזמן-מה ל"סינדרלה" ולשחקנית זוהר, באמצעות במאי "צמרת". מאחורי הקלעים של תיאורו יידיש קטן ומתקלף, מתבררת זהותו של המפיק יהושע שפילמן (וכי כיצד ייקרא בנה של שחקנית יידיש כתיאורו נודד?). סיפור הזוהר המדומה מזכיר את סיפורי סאלינג'ר, שהשפיעו בדרכס גם על יעקב שבתאי. לפנינו טיפוסים אנטי-אינטלקטואליים, הקולטים את המציאות קליטה חלקית ונאיבית, כמו מבעד למסך. אין הם יורדים אומנם לרמתם של "אֵירוֹן" אנטי-הרואי, כדוגמת דמותו של גימפל תם, אך בהחלט מזכירים מודלים אחרים מן הפרוזה היהודית האמריקאית, וגיבורי סאלינג'ר בכללם. הפרק השלישי בסיפור זה מסתיים במסע לחוף הים, לצד רוכל הצמר-גפן המתוק שעל הטיילת, שמעליו תלויים ענני סוכר ורדרדים. לא אחת מזכירים הסיפורים הללו, בהקצפה הסכארינית המדומה שלהם, את הסוכר המוקצף הנמכר על שפת הים. אולם, אין לפנינו, כמובן, אלא קיטש מדומה, המוליך את הקורא שולל ומעכב את קליטת המסר האמיתי, שאינו סנטימנטלי או מתקתק כל עיקר.

גם בסיפור 'דיסניאל' שולטת צבעוניות של קרקס, כפי שהיא נקלטת בעיניה של ילדה עתירת דמיון, שכל קניית שמלה היא בעיניה חגיגה בלתי נשכחת. גם כאן חוזר מוטיב הנוכל המקסים, המצהיל את החיים ולמעשה משבש

אותם. מיכאל הפנטזיונר, המבקש לבנות כעין דיסנילנד בישראל, עשוי להיות הרקע לקרע בין ההורים. אולם, העניין מחלחל לתודעתה של הבת רק מקץ שנים, במאוחר, ליד מיטת האם. על סיפור זה קיבלה המחברת את פרס עיתון '77', ובנימוקי הפרס אמר: "לילה ארוך, העובר על אשה צעירה, היושבת בבית חולים וממתניה לאמה, שתקיץ מן התרדמה שבה היא שרויה לאחר ניתוח קשה, הוא מסגרת הזמן למסע היוזרות מפוכח ואוהב כאחד אל תוך עולם ילדותה (...). ובמרכז המסע, חיי משפחה שקטים וחדגוניים כלשהם בחיפה של שנות השבעים, ואולי גם בסוף שנות הששים, שלחוכם פולש מפעם לפעם אורח זר, גבר קסום שובה-לב, המביא לכוסם להתפוררותם. 'דיסניאל' נכתב מתוך שליטה מעוררת השתאות כחוקיה של הנובלה, ביכולת סיפורית רגישה ובוגרת ובלשון חסכנית ומדויקת." עוד קבעו השופטים, כי יצירת ביכורים זו עשויה להעמיד את יהודית קציר בשורה הראשונה של כותבי הפרוזה הצעירים, וכי היא תעורר בוודאי בקרב הקוראים ציפייה דרוכה לקראת המשך כתיבתה של יהודית קציר. ■

ביקורת ספרים

יהודית קציר: סוגרים את הים; הרצאת הקיבוץ המאוחד, ספר סימן קריאה, הספריה החדשה; עורך: מנחם פרי; הש"ן; 153 עמ'

לכין המרצה שלה באוניברסיטה. למעשה, גם "אביר החלומות" הוא טיפוס אפרורי למדי, הלוכש דרך-קבע סוודר אפור(!), לפחות עד לאותו יום שבו הוא זוכה בסוודר שסרגה למענו תלמידתו (והמחייב אוחו לספר לאשתו שקרים מפליגים). לכאורה, לפנינו שיא של אפרוריות משממה, ואף על פי כן, לפנינו סיפור נועז, ססגוני ומופלא, שנרמזת ממנו אהבת נשים לטנטית, סיפור המכיל קטעים נוסח 'שושנח קהיר הסגולה' של וודי אלן ומסתיים כמעוך קטא-ריאליסטי מעל לחצר בית-הספר. לפנינו סיפור המושפע מן הקולנוע, ועשוי אף לחזור על מסכי הקולנוע ביום מן הימים.

את כל הנובלות שבקובץ ניתן לאפיין כ"סיפורים מעגליים": מוטיבים המופיעים בראשיתם, חוזרים ומופיעים לקראת הסוף, בווריאציות מתגוונות ובטרנספורמציות שונות. המעגליות מקנה לסיפורים הללו תחושה של סוף, של קשירת חוטים פרומים. הקורא אינו נותר, כמו ברבים מן הסיפורים המודרניים, בתחושה אופיינית של תסכול ושל היעדר משמעות, אלא יודע, פחות או יותר, מה עלה בגורל גיבוריו ומהי ההנמקה לגורלם.

ואשר לטכניקת-המסירה ראוי להדגיש: לא רק הדמויות שבסיפור מגלות אטימות-כלשהי למתרחש סביבן, ומתקשות לגלות את האמת שמאחורי מסיכת-הקרטון הצבעונית. גם המספרת עוטה על עצמה כעין מסיכה של אטימות למתרחש בארץ ובעולם, ומדווחת על המציאות כאמצעות מסוננימות אנטי-אינטלקטואליות במתכוון (גם כאשר היא משלב ראייה ילדית בראייה של כחורה בוגרת, בעלת הבנה ותובנה).

כך, למשל, עשויים הקורא והפרשן, המנסים למלא פערים, ללמוד על זמן ההתרחשות של כל סיפור וסיפור באמצעות אופנת הלבוש של הנפשות הפועלות יותר מאשר באמצעות אזכורים של אירועים חיצוניים. ולא במקרה: מושם כאן דגש על "הקנקן" החיצוני הזוהר, שכן הדמויות חיות ופועלות בעולם של אשליות מתוקות, והמחברת סוחפת את קוראיה אל עולם קסום זה, שהמוזיק רב בו על האמיתי.

אלה הם סיפורים מעניינים ומורכבים, למרות חזוהם הכמו-נאיבית, והמשחק המתעתע שהם עורכים בין האותנטי למוזיק, בין התמים למושחת, בין הפשטני למתוחכם, מצביע על חנון ועל שימת-לב לפרטים ולמכלול. מה שנאמר על סיפור הביכורים לפני שנתיים כוחו יפה גם היום: הספר מותיר את קוראיו בציפייה דרוכה לקראת המשך יצירתה של היודית קציר.

יש תיקון

1. ממאמרה של זיוה שמיר "ספר חדש, משמרת חדשה" (על ספרה של יהודית קציר - "סוגרים את הים"), נשמט סופו. להלן סיומו של המאמר, ועם המחברת ועם הקוראים הסליחה.

'סוגרים את הים' הוא סיפור בשל ומלא חידושים: לפנינו, כביכול, סיפורה הבנאלי של אילנה, מורה רווקה, שהגיעה להוראה חרף ניסיון טראומטי מידיה של מנהל בעל נטיות "פדאגוגיות", שהרעים עליה את קולו. חייה עוברים עליה בשיממון אפרורי, למרות רכישתה של שמלת ערב אקסטרווגנטית (שאותה לא תלבש לעולם), ולמרות רומאן (חסר סיכוי) שמתקדם בינה